

Moc [1974]

1.

Filosofie ve svém teoretickém i praktickém vztahu k mocenské politice a ke státu musí především vycházet z toho, co se před ní otvírá jako naprosto zřejmé: stát je takový druh násilí, který si činí nárok na oprávněnost, na legitimitu. Její vztah ke státu bude tedy spočívat na dvojím základu: 1) na jejím vztahu k násilí, a 2) na kritickém přezkoumání povahy oné legitimacy, jíž se stát dovolává a na niž pretenduje, a ovšem i na zásadním přezkoumání povahy legitimacy, na niž stát i v optimálním případě pretendovat může a smí. Některé stránky celé záležitosti jsou zřejmější, jiné méně zřejmé. Poměrně zřejmé je např. to, že jen tehdy se může stát dovolávat nějaké oprávněnosti a jen tehdy může respektovatelným způsobem pretendovat na legitimitu svého fungování a svých mocenských zásahů, když si nečiní zároveň nárok na to, že sám stanoví normy a kritéria pro posouzení a rozhodování o tom, co je legitimní a co nikoliv. Jinými slovy: stát může zůstat státem (jakožto legitimním násilím) pouze tenkrát, když si nevyhradí suverénní postavení v otázkách práva, oprávnění a vposledu tedy i spravedlnosti. Stát jako ten subjekt, který se práva a oprávněnosti dovolává, nemůže být zároveň subjektem, který rozhoduje o tom, co je spravedlivé a co je právo (anebo bezpráví), alespoň ne tím subjektem, který o tom rozhoduje v poslední instanci a definitivně. I když je tato stránka věci nepochybná, je ovšem hlavní problém skryt v realizaci této celkem samozřejmé zásady. Protože realizace je velmi obtížná (a nejen prakticky, ale také teoreticky, a je nesnadná, nejen tedy že držitele moci obtěžuje), jsou obtíže nejčastěji podtrhovány a zveličovány zejména také proto, aby zřejmost a logičnost zmíněného požadavku byla otupena, zbavena ostří a vůbec nahlodána, zpochybněna a zneprůhledněna či alespoň zakryta. Tak vznikají a jsou zdokonalovány státní prospěšné ideologie (resp. ideologie prospěšné tomu či onomu konkrétnímu způsobu zneužití státu a moci), jež odhalit v jejich jádru (a tedy nikoliv pouze v okamžitých a tím i v podstatě nahodilých důsledcích) je povolána vposledu jenom filosofie. Filosofie (skutečná, opravdová filosofie) si tohoto svého úvazku a této své nejnvtirnější (či jedné z nejnvtirnějších) povinností či lépe poslání musí být vědoma a musí mu plně pokud jí stačí síly a okamžitá schopnost vhledu, nahlédnutí a přehledu, jež je snižována ovšem nejenom subjektivní neochotou a nechutí si pálit prsty, ale také omezenou, konečnou dějinnou zkušeností – dostát. Už z toho je patrné, že filosofie je musí být pevněji a hlouběji spjata a zakotvena v prostoru, který se rozkládá za hranicemi vymezené legitimacy jakéhokoliv státního a mocensko-politického zásahu, i to, že filosofie musí být vždycky solidární (i při veškeré kritičnosti na tuto druhou stranu, jež nesmí být o nic méně náročná a méně přesná než ta, která je namířena na počiny státní a mocenské) s každým odůvodňovaným úsilím o stanovení mezí, které by stát měl, má a musí respektovat. (R 1974 – 1, § 3, str. 7 – 10.)

2.

To ovšem nemá a nikterak ani nemůže znamenat, že vztah filosofie k moci, ke státu a jeho legitimnímu (nebo alespoň na legitimitu pretendujícímu) násilí musí být od základu a v každém případě negativní. Je ovšem pravda, že má-li filosofie zůstat věrná sobě a svým vnitřním principům a závazkům, musí být a zůstat v každé situaci ve svém vztahu ke skutečnosti násilí (byť legitimního) velmi zdrželivá, snad až chladná, přinejmenším chladnokrevně věcná a věcně kritická (a ovšem právě tato věcnost vylučuje jakoukoli zanícenou zaujatost proti násilí a

také každé idealistické nebo švermrovské jeho odmítání a odsuzování bez ohledu na zasazenost v situaci), nicméně pravdou zůstává, že musí rozlišovat mezi násilím a násilím, tj. že určité formy a případy násilí musí (a také může, smí!) respektovat (a třeba i snášet tehdy, když v jistých ohledech a do jisté míry mohou postihovat ji samotnou, tj. nemůže být rozhodující jenom to, jaké postavení je jí vykazováno ze strany státu), kdežto jiné formy a případy násilí a násilných zásahů státně-mocenských, byť se sebevíc odvolávaly na svou oprávněnost a legitimitu, respektovat nemůže a nesmí, ani když by snad ji samotnou nepostihovaly (v takovém případě, pro filosofii zvláště nebezpečném, se musí filosofie tázat, kde sama pochybila, kde sama zapomněla na své poslání a na svou podstatu, a musí rychle hledat cestu k nápravě, tj. k výrazu a k praktickému činu solidarity s těmi, kdo se už stali předmětem politicko-mocenského násilí, tj. zatlačování, unčování, stíhání, pomlouvání a přímé likvidace). Teprve ve chvíli, kdy se filosofie plně solidarizuje s těmi, kdo se už stali předmětem zásahů a kdo byli postiženi a drceni, uvidí v lepším, snad právě světle skutečné rysy dané situace. I když tedy bude filosofie ve svém vztahu ke státu, tj. ke skutečnosti i nezbytnosti legitimního násilí (jež spočívá v tom, že klade a má klást hráz násilí nelegitimnímu, tj. uzurpátorskému a libovolnému, svévolnému), nesmí nikdy ztratit ze zřetele, že potřebnost a nezbytnost jakéhokoliv jednotlivého užití mocenských a zejména násilných prostředků, jakož i hrozba takovým užitím, je vždy provázena nebezpečím, jež v sobě každé násilí, tedy i to původně nejoprávněnější a nejlegitimnější, skrývá. Proto se filosofie musí vždycky znovu dotazovat po způsobu a prostředcích, jimiž lze účinně položit meze zneužití moci a mocenských prostředků, a to ovšem znamená vždycky zároveň otázku po prostředcích, jimiž lze omezit moc a mocenské prostředky vůbec a obecně, jakož i otázku, jak zabezpečit, aby samo toto omezení bylo kontrolovatelné, aby skutečně bylo kontrolováno a aby tedy bylo maximálně ztíženo také jeho zneužití. (R 1974 - 1, § 4, s. 10-13.)

3.

Základní nebezpečí moci a uplatnění mocenských prostředků spočívá v tom, že za všech okolností se dovolává své legitimitosti, a to znamená: legitimitost svého uplatnění se pokouší stále rozšiřovat, až k tomu bodu, kdy každý mocenský zásah státu je už tím samým legitimní, protože je zásahem státu jakožto legitimního násilí. Tento závěr je založen pochopitelně na sofizmatu. Nebezpečí mocenského zásahu spočívá v tom, že vnitřně k tomuto sofizmatu tíhne, a že vždy znovu vyvolává potřebu, toto sofizma uplatnit v takové podobě, která by dovedla přesvědčit alespoň všechny ty, na jejichž podpoře mocenské skupině záleží, a umlčet, dokonce zmást ty, jejichž eventuelní opozice se mocenská skupina obává. (Přepis mgf. záznamu z 3. 3. 74, přerušeno zvonkem.)